

BUITEN

20^E JAARGANG N^O. 14.

ZATERDAG 3 APRIL 1926.

GEZICHT OP DEN TOREN DER ST. LAURENSKERK TE ROTTERDAM.

Redacteur: Mr. A. LOOSJES.

INHOUD:

DE VINGER VAN HET NOODLOT, DOOR HEADON HILL (14)	BLZ. 158
TWEE PALFIZEN IN DE HOFSTAD (GEÏLL.), DOOR K. L. SCHAMP	BLZ. 160—161
HANENEIEREN EN DE BASILISCUS, DOOR J. D. H. VAN UDEN	BLZ. 161
DE ROTSPARTIJ (GEÏLL.), DOOR C. SIPKES	BLZ. 162
DE ST. LAURENSKERK TE ROTTERDAM (GEÏLL.), DOOR Dr. H. C. H. MOQUETTE	BLZ. 157, 164—167
KONINGEN IN BALLINGSCHAP, DOOR CHARLES G. D. ROBERTS (10)	BLZ. 167
EEN TYPISCH JAVAANSCH LANDSCHAP (ILLUSTRATIE)	BLZ. 168

BERICHTEN VAN REDACTIE EN UITGEVERS.

Men gelieve alles wat de Redactie of de Administratie van dit weekblad betreft te adresseeren aan de Uitgevers Scheltema & Holkema's Boekhandel, Rokin 74—76, Amsterdam, met de toevoeging: „Voor de Redactie” of „voor de Administratie van het Weekblad Buiten”. Duidelijke naam en adresvermelding wordt verzocht ook achter op de foto's.

De uitgevers verzoeken beleefdelyk dit blad te noemen als men naar aanleiding van eene advertentie, een aanvraag of een bestelling aan een adverteerder doet.

Afzonderlijke nummers: Prijs 40 cts.

DE VINGER VAN HET NOODLOT

door

14) HEADON HILL.

DAAR het dagboek in zijn eigen kamer in de „Yard” was weggesloten en hij wist dat Mrs. Coningsby de dievege was, deed Wagge natuurlijk niets anders dan trachten te raden waarom de zuster van den ex-klerk het dagboek had gestolen. Had zij het gedaan in het belang van Sir Dudley, op wien zij volgens Miss Glenister verliefd was? Bij deze gelegenheid begon Wagge zich ernstig af te vragen of Mrs. Coningsby het dagboek zóó graag wilde hebben, dat zij den eigenaar ervan uit den weg had geruimd om den eenigen persoon te doen zwijgen, die den inhoud kende. De lijkopgraving kwam den detective weer voor den geest.

Er bestond geen enkele twijfel waarom de weduwe van den doode zoo graag dat dagboek wilde terug hebben. Zij wilde de brandschatting voortzetten, welke haar man beslist had gebruikt tegen zijn vroegeren patroon.

Maar ofschoon hij niets deed om het reeds opgeloste vraagstuk onder handen te nemen, bracht Wagge herhaalde bezoeken aan Lipscombe Road, ten einde door allerlei scherpzinnige vragen op de hoogte te komen van den ontbrekenden schakel in zijn keten — den brief, door Dudley Glenister aan zijn neef George geschreven na Trickey's eerste terugkeer uit Amerika.

Maar het hielp hem niet. Hij kwam tot de troosteloze conclusie dat Simon den inhoud van den brief niet had gekend of dat hij dien zijn vrouw niet had verteld.

Peinzend over zijn mislukking en over Mr. Stephen Colne's sombere verklaring dat „tijd het voornaamste punt bij de overeenkomst” was, zat Wagge in zijn kamer in de „Yard”. Zijn ellebogen steunden op zijn lessenaar en zijn handen omsloten zijn vermoeid hoofd.

TWINTIGSTE HOOFDSTUK.

DE VAL WORDT OPGEZET.

Norman Slater woonde op kamers in Jermyn Street. Nadat de oorlog was afgelopen had hij het leger met eere verlaten. Hij had genoeg van het soldaat zijn voor zijn heele leven. Hij bezat een klein landgoed in Devon, maar hij bracht het grootste deel van zijn tijd in Londen door, daar hij het gezelschap van zijn oude kameraden in de club verkoos boven het eenzame buitenleven.

Toen werd hij verliefd op Kathleen Glenister en nu hij haar toestemming om met hem te trouwen had verkregen, had hij nog meer reden om in de stad te blijven. Kathleen had erop aangedrongen dat hun verloving geheim zou blijven tot het raadsel van den vinger zou zijn opgelost en de moordenaar van haar broer aan de justitie was overgeleverd.

Norman vond deze voorwaarde zeer vervelend, maar hij troostte zich met de omstandigheid dat hij zijn meisje kon zien zoo vaak hij wilde. Lady Marrables was familie van hem zoowel als van Kathleen, en als de lieveling van de vriendelijke douairière, kon hij in het huis in Cadogan Gardens komen en gaan wanneer hij wilde.

Hij begreep niet veel van het probleem dat zijn meisje zoozeer bezig hield. Hij wist dat zij Sir Dudley Glenister verdacht, maar hij had Dudley stevig afgeranseld. Dat was toch wel genoeg om zich verder niet te bemoeien met een zaak, die hem niet aanging. De detective die een eind gemaakt had aan het gevecht in den salon van Lady Marrables, moest het zaakje maar verder opknappen. Dan zouden hij en Kathleen samen trouwen zonder verder gekibbel over mogelijke moordenaars en daarna voor altijd gelukkig leven in zijn klein, grijs huisje in het Westen. In die heerlijke toekomst zou Kathleen misschien niet zoo met haar gedachten bij andere dingen zijn.

Op een ochtend kwam Tommy Slievedonald, een vroegere krijgsmakker bij de Infanterie, in den rooksalon van de Three Pips Club bij hem met een krant. Het was een brutaal schendblaadje, dat, volgens de eigenaars, de kleine zonden verhaalde uit de groote wereld. Tommy wees op een artikeltje, dat op een in het oog vallende plaats boven aan een kolom was gedrukt. De insinuatie was gesteld in den vorm van een vraag.

„Wanneer zal de moedige krijgsman wiens regimentsmotto was *Celer et Audax*, naar het altaar leiden de bekoorlijke jonge dame, die zijn gezellin was bij de nachtelijke wandeling, welke hij onlangs maakte uit het huis van haar bloedverwant, een pas gekroonden baronet? De opinie van de vrienden van dit interessante paar is, dat het zoo spoedig mogelijk moet zijn”.

„Een beetje erg duidelijk — hè, ouwe jongen?” zei Tommy, terwijl hij zijn monocle liet vallen. „Er is niet veel begrip noodig om in te zien wien dat smerige vod bedoelt. Niemand slaat acht op hetgeen erin staat, maar ik vond dat ik het je moest laten zien in geval je lust hebt den uitgever ervan dood te schieten”.

Norman gaf zijn vriend het blaadje terug.

„Dank je, Tommy”, zei hij. „Het is niet noodig hiervoor een pistool te gebruiken. Ik heb het zwijn dat het artikeltje heeft laten plaatsen, al afgeranseld”.

Maar ofschoon hij er zoo luchtig over sprak, was hij toch geprikkeld door den venijnigen aanval, die met een toespeling op het regimentsmotto en op een pas gekroonden baronet zoo opvallend sprak tegen Kathleen en hemzelf. In zijn praktischen geest leek hem het omkopen van zulk een berucht schendblaadje dat hem en Kathleen met vuil wierp, door den baronet van Beechwood Grange, een bewijs dat deze wel een dwaze en een schurk was, maar niet schuldig aan een halsmisdaad. Slechts een krankzinnige zou op deze wijze moeilijkheden zoeken.

Dienzelfden middag ging Norman naar Cadogan Gardens. Lady Marrables zelf ontving hem. Zij was alleen in den salon en schreide heete tranen over een krant, die geopend op haar schoot lag. Het was een nummer van *Hot Stuff*, het vuile schendblaadje.

„Mijn beste jongen”, snikte zij, „heb je dit gezien?”

Norman knikte. „Kathleen ook?” vroeg hij.

Lady Marrables haalde haar schouders op.

„Er is altijd de een of andere goede vriendin, die iemand op dergelijke aangename dingen attent maakt”, sprak zij. „Helen Dacre heeft het na het ontbijt hierheen gebracht. Ik ben geen abonnee op dat afschuwelijke blad; ik koop het zelfs nooit”.

„Is Kathleen er erg door getroffen?”

„Ze trekt het zich wel aan. Het kwam direct na een brief, die met de eerste post is gebracht en die haar al erg heeft opgewonden. Zij wilde mij niet vertellen waar het om ging en ook niet wie hem had afgezonden. Misschien ben jij in staat het te weten te komen”.

„Ik zal het probeeren”, zei Norman, „ik wou dat zij Dudley Glenister met rust liet”.

„Hij is blijkbaar heel gevaarlijk”, erkende de douairière. „Niet dat ik geloof dat hij George heeft vermoord. Als dat het geval was, zou hij nooit Kathleen zoo woest maken door het leugens van dat vuile artikelje. Het is natuurlijk een leugen, mijn jongen?”

Norman ontmoette onbevreesd den onderzoekenden blik, die deze vraag vergezelde.

„Evenals alle goede leugens bevat hij een greintje waarheid”, antwoordde hij. „Den nacht nadat de vinger was neergevallen, gingen Kathleen en ik het bosch in. Zij dacht dat Dudley misschien — iets zou in orde maken dat hij niet goed had gedaan. Hij of iemand, die zijn partij heeft gekozen, heeft ons zeker bespied”.

„Ik begrijp het”, zei Lady Marrables. „Nu, ik moet nu de deur uit, maar ik zal Kathleen bij je sturen. Als je een raad van een oude, wereldwijze vrouw wil aannemen, moet je het advies van dien vuilen kerel opvolgen en onmiddellijk trouwen. Het zou die lastertongen doen zwijgen”.

Toen eenige minuten later Kathleen in de kamer kwam, was haar minnaar verbaasd door haar voorkomen. In plaats van den opgewonden toorn, dien hij verwachtte, las hij een vast besluit op het gelaat van het meisje. Zij deed alsof zij heelemaal geen acht sloeg op zijn omhelzing.

„Je bent moedig”, zei hij, hoewel hij haar nog niet goed begreep. „Dat vuile ding heeft mij vreeselijk opgewonden”.

Hij wees op het nummer van *Hot Stuff*, dat Lady Marrables had laten liggen.

Miss Glenister keek alleen maar even naar het verkreukelde krantje. Zij ging zitten en haalde een brief uit een envelop.

„Als ik moedig ben, komt dat doordat ik de middelen bezit om den schurk te laten ophangen, die de oorzaak van deze belediging is. Lees wat ik vanmorgen heb ontvangen”.

Norman nam den brief aan en zag dat die geen onderteekening droeg. Hij luidde als volgt:

„Als Miss Glenister bewijzen verlangt om haar broeders moordenaar te doen veroordeelen, laat ze dan a.s. Donderdag om 3 uur 's middags komen aan het Bull Hotel, Beaconsfield. In de koffiekamer zal een heer zijn, die haar zal zeggen wat zij doen moet. Miss Glenister wordt aangeraden deze afspraak voor iedereen geheim te houden, behalve voor Kapitein Slater, te wiens gunste een uitzondering gemaakt kan worden. Iedere poging om de hulp der politie in te roepen, zal de ergste gevolgen hebben voor het doel, dat Miss Glenister beoogt.

„Deberichtgever zal Miss Glenister begroeten als een goede bekende, ofschoon zij hem waarschijnlijk niet zal herkennen. Hij zal in zijn knoopsgat een rose en een witte anjelier dragen met een takje groen”.

Norman las den brief zorgvuldig door en gaf hem haar toen terug.

„Lijkt veelbelovend”, zei hij aarzelend. „Maar ik vind het niet goed dat je alleen gaat. Waarom die angst voor de politie?”

„Dat begrijp ik”, zei Kathleen bitter lachend. „De schrijver moet weten welk een hopelooze stommerd Wagge is — de politiemann die officieel deze zaak leidt. Hij is bang dat Wagge den boel zal vernieuwen als hij er te vroeg in wordt gemengd”.

„Ik ben benieuwd wie de briefschrijver is”, zei Norman. „Misschien Willoughby Melville? Hij koesterde heel veel belangstelling in de zaak, ofschoon hij een sluwe vogel was en niet veel zei”.

Kathleen fronste haar wenkbrauwen, terwijl zij peinzend voor zich u't keek.

„Ik kan mij niet voorstellen, dat het Dr. Melville is”, antwoordde zij. „Hij sprak zijn meening niet uit, maar het kwam mij voor alsof hij Dudley in bescherming wou nemen”.

„En Mr. Stephen Colne?” vroeg Norman.

„Lijkt mij meer waarschijnlijk”, gaf Kathleen toe. „Ik heb nog altijd meer idee, dat hij dien nacht met hetzelfde doel als wij in het bosch was — om te probeeren Dudley te snappen, terwijl hij trachtte de sporen van zijn misdaad beter te verbergen. Je herinnert je misschien, dat hij er bijna op zinspeelde”.

„Maar hij was den volgenden dag niet in den omtrek van den

kalkkuil, waar het lijk werd gevonden”, wierp Norman tegen. „Nee, maar hij was op een plaats, waar Dudley, uit de Grange komend, moest passeeren op zijn weg naar den kalkkuil”, zei Kathleen.

„Dat is zoo”, gaf Norman toe. „Het veld was een goede strategische positie, als dat in Colne's bedoeling lag. Misschien heb je wel gelijk dat Z. Excellentie dien brief heeft geschreven en dat hij niet persoonlijk gemengd wil worden in een afschuwelijke moordzaak. De man met de anjelieren zal misschien blijken een van zijn secretarissen of zijn butler te zijn.”

„Ja, en Beaconsfield is slechts zeven mijlen van Beachwood”, sprak Kathleen.

Zij bespraken nog langen tijd de waarschijnlijkheid, dat Mr. Stephen Colne de briefschrijver was. En dit feit was dan ook de reden dat Norman zijn toestemming gaf dat Kathleen haar tocht naar Beaconsfield zonder zijn geleide ondernam.

Hij vertrok dus, in het volle vertrouwen dat zijn eigenzinnig meisje den volgenden morgen in het Bull Hotel, Beaconsfield, haar vergissing omtrent Dudley Glenister zou inzien.

„Je wil mij wel het resultaat telefoneeren of telegrafeeren naar de Three Pips Club”, zei hij bij het afscheidnemen. „Ik zal daar den heelen middag zijn”.

EENENTWINTIGSTE HOOFDSTUK.

DE STEM IN DE TELEFOON.

Den volgenden dag lunchte Norman in de club en zei den portier, dat hij waarschijnlijk opgescheld zou worden en dat hij, wanneer men hem noodig had, in den rooksalon zou zijn. Maar lang voor Kathleens bijeenkomst met haar onbekenden briefschrijver, liep hij onrustig den rooksalon in en uit. De telefooncel in de Three Pips was naast de vestibule en als hij niet een goed bekend lid van de club was geweest, zouden de bedienden ongeduldig zijn geworden door zijn voortdurende vragen.

Het werd vier uur en nog was hij niet opgescheld en Norman begon ernstig ongerust te worden. Hij was vol zelfverwijt dat hij Kathleen alleen had laten gaan. Hij voelde dat hij erg voorbarig was geweest door zoo vast te gelooven, dat de anonieme brief van Mr. Stephen Colne afkomstig was, en een gevoel van angst bekwam hem. Misschien was die brief wel geschreven om George Glenisters zuster in een val te laten loopen, opgezet door den moordenaar van haar broer.

Nog twee uren verlieten en toen Tommy Slievedonald binnenkwam om hem mee naar de biljartzaal te nemen, stemde hij toe, omdat hij hoopte zoo den tijd te dooden. Maar na twintig minuten wierp hij zijn queue weg en liep weer de hal in. Juist kwam een piccolo op hem toesnellen.

„Ik kwam u juist halen”, sprak de knaap. „U wordt aan de telefoon geroepen”.

Norman ging de cel binnen en greep het toestel van de haak.

„Kapitein Slater, in de Three Pips Club”, zei hij. „Ben jij het, Kathleen?”

„O, om Godswil, ja!” klonk het angstige antwoord. „Hij heeft mij te pakken, Norman. Volg mij naar de Bull en tracht daar inlichtingen te verkrijgen, maar haal er niet de politie bij. Ik zal onmiddellijk vermoord worden bij het eerste teken van achtervolging. Ik — o, jij wreede ellendel . . .”

Het geluid stierf weg in een gesmoorden snik en door de telefoon hoorde men een korte, woeste worsteling. Toen was alles stil. Norman schelde telkens weer op, maar alles was stil als het graf.

Norman's taak lag nu duidelijk voor hem en dat was beter dan te wachten in een toestand van machteloze vrees. Hij verliet de club, ging naar zijn kamers en riep zijn knecht, Alf Grinstead. De verhouding tusschen heer en knecht was eenig. In den oorlog hadden zij elkaar het leven gered.

„Je moet een motorfiets voor mij huren, Alf”, zei Norman. „Zorg dat ze in goeden toestand is en haast je zooveel je kunt”.

Terwijl zijn knecht weg was, trok hij geschikte kleeren aan en terwijl hij daarmee bezig was, dacht hij over de zaak na. Twee of drie punten trokken het meest zijn aandacht. Hij begreep niet dat een flink meisje als Kathleen, al was zij ook nog zoo in doodelijke spanning, niet precies het adres had opgegeven, vanwaar zij telefoneerde. En dan had zij ook wel den naam kunnen noemen van dengene, die haar te pakken had en hem niet als *hij* aangeduid hebben. Bovendien miste de stem door de telefoon, hoewel gelijkend op die van Kathleen, de muzikale welluidendheid, die een van haar grootste aantrekkelijkheden was. En hij stak een revolver in den zijzak van zijn Norfolkbus.

(Wordt vervolgd.)

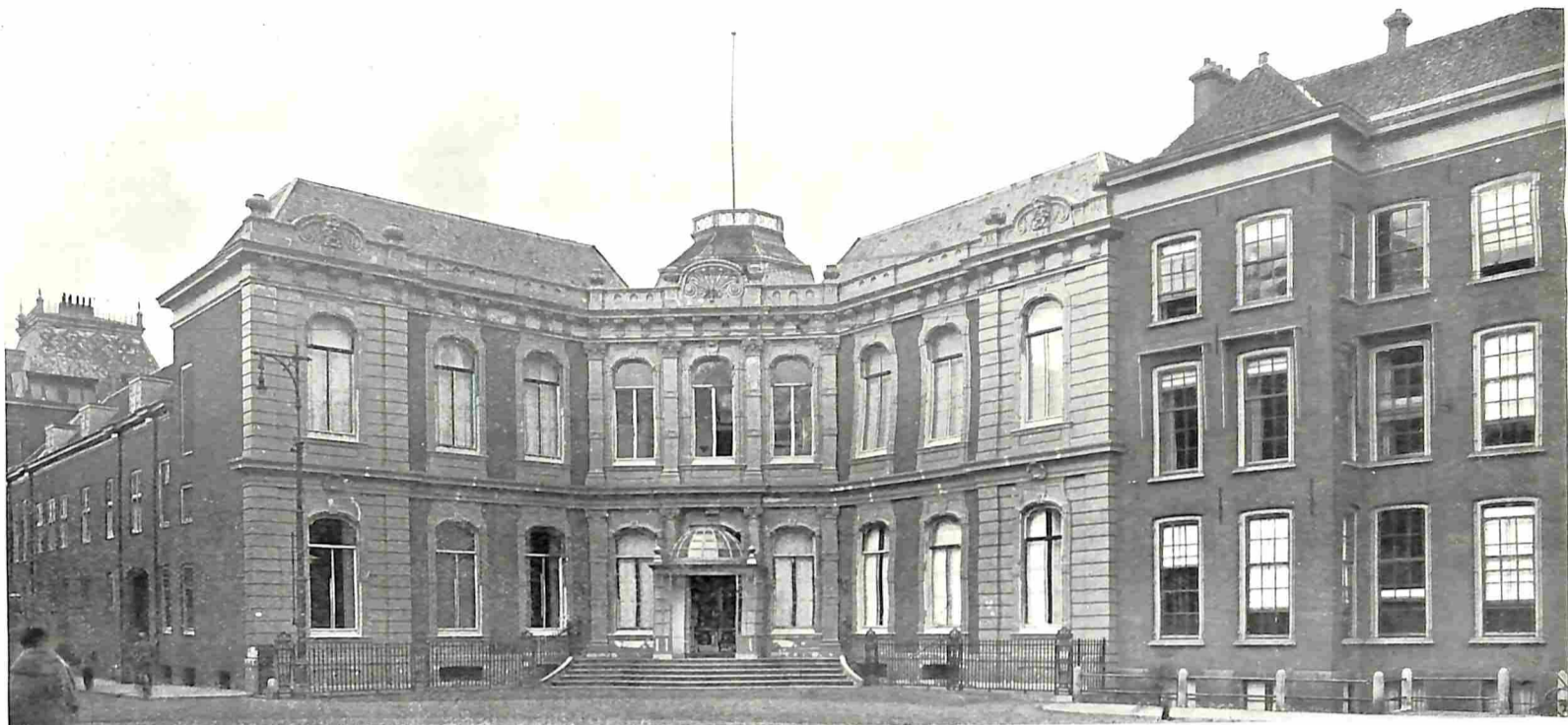

Foto C. Steenbergh.

HET PALEIS OP DEN KNEUTERDIJK.

TWEE PALEIZEN IN DE HOFSTAD.

HET PALEIS OP DEN KNEUTERDIJK.

OP den hoek van den Kneuterdijk, zoo vertelt J. de Riemer in zijn „Beschrijving van 's Gravenhage”, stond voorheen de huizinge van het aloud geslacht van Wassenaer, burggraven van Leiden; deze werd volgens Goudhooven vermoedelijk gesticht in het laatst der XIVe of begin der XVe eeuw door Hendrik van Wassenaer, oudsten zoon van Philips van Wassenaer, opperbevelhebber over de Noordhollanders en Waterlanders in den oorlog van Albrecht van Beijeren tegen den Heer van Arkel in 1402. Na Hendrik's dood kwam het huis aan Jan van Wassenaer, gehuwd met Josina van Egmond, en na diens overlijden in 1523 aan zijn bastaard Andries, baljuw van het dorp Wassenaar, die in den Kleefsch en oorlog tegen den hertog van Saksen in 1547 tot ridder geslagen werd. In 't begin der XVe eeuw werd het huis bewoond door Helmich van Doorne, Raad van hertog Willem VI van Beijeren, vervolgens door Elisabeth, hertogin van Beijeren en daarna door de Heeren van Naaldwijk, die er hun naam aan gaven. Van de verdere bewoners noemen wij Maria van Melun, echtgenoot van Lamoraal de Ligne (in 1610 tot Prins verheven), door aanhuwelyking aan de Wassenaers verwant, burggraaf van Leiden, ridder van het Gulden Vlies. Daar hij den koning van Spanje trouw gebleven was, moest hij het land verlaten en werd zijn huis aan den toenmaligen baljuw van Wassenaar in bewaring gegeven. In 1584 werd het tot verblijf bestemd van Philips Willem, graaf van Hohenlo, die later gehuwd is met Maria, dochter van Willem den Zwijger en Anna van Saksen. ☞ Bij het sluiten van het Twaalfjarig Bestand in 1609 keerde de Ligne terug en nam weder bezit van zijn huis, dat daarna bewoond werd door Cornelis van der Mijle, Heer van Dubbeldam, St. Antonispolder enz., die het liet verbouwen in rooden steen met toeloope daklijst, in den stijl der XVIe eeuw. Daar hij wegens zijn huwelyk met Maria, dochter van Oldenbarnevelt, met de Staten van Holland in moeilijkheden zou kunnen geraken, verliet hij in 1619 het land, maar keerde onder Frederik Hendrik, bij wien hij in hooge gunst stond, terug. Geknakt en gebroken door het doorgestane leed, overleed hij op 66-jarigen leeftijd in 1642. Zijn huis, dat intusschen verwaarloosd was, werd herbouwd en in tweeën verdeeld, waarvan het eerste betrokken werd door Mr. Jacob Hop, Thesaurier der Vereenigde Nederlanden, die als bewoner werd opgevolgd door den Heer van Geldermalsen. — Gaan wij even terug, dan zien wij, dat Jan de Ligne, Heer van Barbançon, die bij Heiligerlee gesneuveld was, het oude huis bewoonde en opgevolgd werd door zijn zwager Karel van Arenberg, die om zijn Spaanschgezindheid van zijn goederen werd ontzet. ☞ Reeds lang had Johan van Oldenbarnevelt, die tot dusver in de Spuistraat woonde, op de plek, waar eenmaal de huizinge van Reinwoud van Bre-

derode en Frank van Borssele had gestaan, zoo lezen wij in „die Haghe”, waaraan ik het een en ander heb ontleend, op het toppunt van zijn macht, uitgezien naar een meer patricisch gedeelte van den Haag en was in 1611 reeds eigenaar geworden van het huis Naaldwijk, waarna hij in 1616 het belendende perceel aankocht voor 20.000 gulden ten behoeve van zijn schoonzoon Cornelis van der Mijle. Na den gewelddadigen dood van Oldenbarnevelt en het overlijden van zijn dochter, Maria van der Mijle, hebben beide huizen eenigen tijd leeggestaan, totdat zij omstreeks 1630 door de Staten van Holland ter beschikking werden gesteld van den verdreven koning Frederik van Bohemen en zijn gemalin Elisabeth, dochter van koning Jacobus I van Engeland, die met een hofstoet van 200 personen, die gedeeltelijk bij particulieren werden ingekwartierd, hierheen kwamen. ☞ Na den dood des konings in 1632 en het vertrek der koningin in 1666, kwamen de tamelijk uitgewoone, maar weer gerestaureerde huizen, het eerste in 1697, het tweede in 1702 tesamen voor 39000 gulden in het bezit van het zeer vermogende Portugeesch Joodsche echtpaar Manuel en Constanca Levy Duarte en na hun dood werden de perceelen in 1714 getransporteerd aan den gezant van den hertog van Mecklenburg. In het begin der XVIIe eeuw ontmoeten wij daar de beruchte gravin Anna van Wartenberg, dochter van den wijndeleraar Rickers of Richers te Emmerik, gehuwd met een kamerdienaar van keurvorst Frederik van Brandenburg, wiens bevoorrechte maitresse zij werd; na den dood van haar man trad zij in het huwelyk met een harer bejaarde beschermers, Johan Kasimir von Kolb, rijksgraaf van Wartenberg, voormalig opperstalmeester van den Paltzgraaf von Simmern. ☞ In 1713 vinden wij haar op den Kneuterdijk, waar zij op de puinhoopen van het vroegere Boheemsche hof hare salons opende, waar tot laat in den nacht werd gespeeld, gedanst, gebrast. Later schijnt zij aan lager wal geraakt te zijn en vertrok zij plotseling naar Parijs, waar zij in 1734 overleed. Na dien tijd werden de gebouwen tot verschillende doeleinden gebezigd, die weinig belangrijks voor hun geschiedenis opleveren, totdat ze tenslotte door koning Willem II tot koninklijk paleis werden verheven. ☞ Na zijn huldiging in 1840 nam koning Willem II zijn intrek in het paleis op den Kneuterdijk, waarna een schitterend hofleven begon. Dikwijls kwam koning Willem I uit het „Oude Hof”, het paleis in het Noordeinde, door de stallen over de binnenplaats, zijn zoon bezoeken. Belangrijke verbeteringen, zoowel uit- als inwendig, werden op last van den kunstlievenden Vorst aangebracht; het paleis werd voorzien van een zeer groot aantal kunstschaten op allerlei gebied. Het is niet mogelijk dat alles in een kort bestek te beschrijven en wij zullen ons dus tot een vluchtig overzicht moeten bepalen. In de eerste plaats noemen wij de voorzaal en de dansaal of witte zaal met parketvloer en groote mar-

meren vazen voor de ramen, des avonds verlicht door groote kristallen kronen met kaarsen. In de groote zaal stond indertijd het paard, door den koning bij Waterloo bereden. Het opgezette dier was getuigd en gezadeld. Rechts en links van de groote vestibule vond men de particuliere vertrekken des konings, waarin o.a. een fauteuil met borduurwerk van Koningin Anna Paulowna, die zeer vaardig was met de naald. Ook verdient opmerking een mozaïktafel, geschenk van koning Victor Emanuel aan Koningin Sophie, tijdens haar bezoek aan Milaan. Het slaapvertrek des Konings was hoogst eenvoudig, een klein kabinet met een ijzeren veldbed. De vertrekken der Koningin aan de tuinzijde boden een heerlijk uitzicht over park en vijver. De badkamer had een in den vloer gemetselde kuip. Belangrijk was ook de Russische kapel, waar Anna Paulowna, die zeer vroom was, in haar bidstoel de Mis bijwoonde, die door een Russischen geestelijke werd gecelebreerd en door een Russisch zangkoor opgeluisterd. De groote eetzaal prijkte met het portret in empirecostuum van koningin Hortense, gemalin van koning Lodewijk Napoleon, en als curiositeit vermelden wij nog een schrijftafel, die gemaakt werd door Koning Willem III, die zooals men misschien weet, aan schrijnwerkerij deed, waarin hij les kreeg van een vakman, die een winkel had op het Hofplein. De zware bouw der kelders, evenals de ruime zolders met fraaie overkapping en diensttrappen op verschillende punten, toonen de soliede constructie van het paleis. Na den dood des konings in 1849 werd het paleis verlaten en gingen de kunstschatten naar andere paleizen over. Wat de koninklijke familie niet begeerde werd naar het venduhuis der Notarissen gebracht. Daarna werd het gebouw door verschillende personen bewoond, o.a. door graaf van Bylandt, president van de commissie ter vereeniging der nalatenschap. Intusschen was de Prins van Oranje meerderjarig geworden en werden eenige vertrekken van het paleis door hem betrokken. Na den dood van den Prins bleef het gebouw weer zonder bestemming en huisvestte in het begin dezer eeuw o.a. den Spaanschen gezant, vervolgens den minister van Buitenslandsche Zaken, die het moest ontruimen om plaats te maken voor H. K. H. Prinses Juliana, die bij haar aanstaande meerderjarigheid het paleis harer overgrootouders gaat bewonen.

HET PALEIS IN HET VOORHOUT.

In het Korte Voorhout te 's Gravenhage verheft zich de statige gevel van het paleis van H.M. de Koningin Moeder. Volgens „Sprokkelingen in Nederland” van Mr. A. Loosjes, werd het gebouw in 1760 op last van Antony Patras, bewindhebber der O.-I.-Compagnie, door den architect P. de Swart gezet. Vermoedelijk was deze Antony een familielid van Abraham Patras, geboren te Grenoble, in 1735 Gouverneur Generaal van Ned-Indië. Op 26 April 1802 werd Archibald Hope er eigenaar van, naar wien het gebouw genoemd werd: „het huis Hope”. In 1747 te Rotterdam geboren, vestigde hij zich later als koopman te Amsterdam en trok in 1813 naar den Haag, waar hij in 1821 overleed. Toen in 1811 's-Gravenhage met een bezoek van keizer Napoleon werd vereerd, hield hij in dit gebouw zijn verblijf. Na 1840 werd het in gereedheid gebracht voor Prins Hendrik, broeder van Koning Willem III en in 1892 kwam het aan 's Prinses Zuster Sophie, Groot-hertogin van Saksen Weimar. Sedert 1 Maart 1902 wordt het als winterpaleis bewoond door H. M. de Koningin-Moeder. K. L. SCHAMP.

Haneneieren en de basiliscus.

EEN bericht over een eierleggenden haan in Engeland heeft een paar jaar geleden in den

Paaschtijd — gedachtenassociatie leidde daar vanzelf toe — heel wat geleerde en minder geletterde pennen in beweging gebracht. Het volksgeloof heeft eeuwen geleden de vraag, of de haan eieren legt, reeds bevestigend beantwoord. Maerlant (1235—1290?) schreef er in zijn *Der Naturen Bloeme* over:

„Oude boeke doen verstaen,
Dat doude haan een ey legghet,
Daermen over waer of segghet,
Daer dat basiliscus of coemt,
Een dier, dat die warelt verdoemt”.

Na Vondel, die vier eeuwen na hem leefde, spreekt ook over den fellen Basilisk,

„Het wreede onmenschyck dier, dat eyselyck en straf,
Den menschen blixemt met een oogwenk in 't graf”.

Zijn tijdgenoot Jeremias de Decker verzekert, dat de basilisk door zijn adem „beek, beemt en lucht met pestgift kan ontsteken”. Meer bijzonderheden weet de Brusselsche drukker-uitgever Jan de Grieck, die in de laatste helft der 17e eeuw leefde, van dit ondiep te vertellen. In zijn toneelstuk *Den wysen Geck* (1672) noemt hij den basilisk den Koningh der Serpenten. „Hij heeft op het hoofd een wit plecxken, het welck staat gelyck een kroon; syn kop is spits, sijn hals roodt en sijn oogen swartachtigh, hij verdrijft, seyt Plinius, door sijn gefluyt alle andere Slanghen, syn adem verbrandt de kruyden, breeckt de steenen . . . Hij vergheeft en doodt de menschen alleen door syn gesicht, syn langhte is niet meer dan een voet, nochtans is syn vergif soo groet, dat hij door syn adem andere slanghen doet sterven en steden en plaetsen besmet . . .” En om dit alles te staven, be-roept De Grieck zich op niet minder dan vier Romeinsche schrijvers (buiten Plinius), wier namen thans vrijwel vergeten zijn. Hij verzuimt er echter bij te voegen, dat de Bossche professor Christophorus Cock van Kerkwijk in zijn merkwaardig boekje „*Pestbasiliscus of Verduysterde Liefde in des werelts Avondstondt*” (± 1650) op gezag van Plinius verzekert: „. . . daarentegen, indien het geseyde Monster met onversaagde oogen, onbeweeghden gemoede moedigh wert int gesicht gesien, wert geseht, dat het Dier selve sou te niet gaan.” De Grieck had dichter bij huis kunnen blijven, om getuigen voor de waarheid zijner beweringen op te roepen. Toen Odilbald II koning van Friesland was, nam de Duivel de gestalte van een basiliscus aan en doodde in een kamer, een halve mijl van het slot Dokkenburg, 18 menschen.

Foto C. Steenbergh.

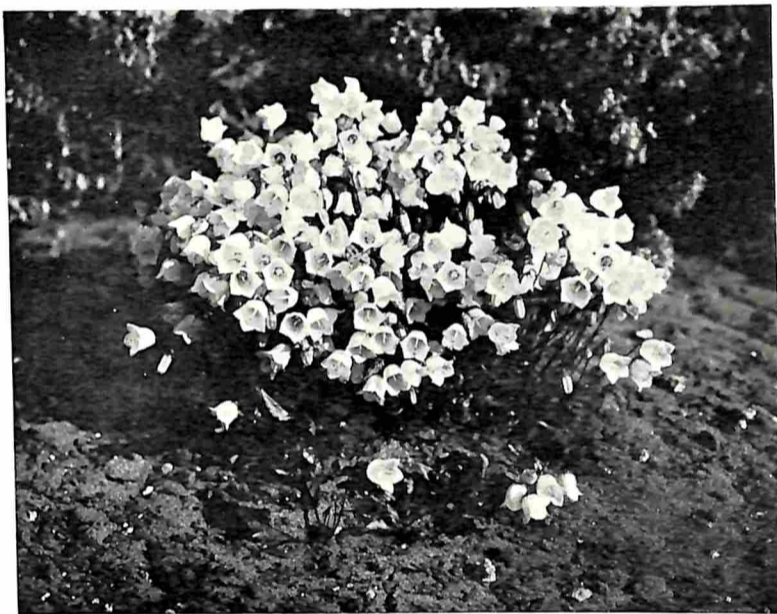
HET PALEIS IN HET VOORHOUT.

„D'oorzaak", zegt H. Soeteboom in zijn *Op- en Nedergank van Stavoren*, „was onbekent, alleen vermoedent de lieden door een Basiliscus (diens gesicht, vermogens 't getuig der natuurkondigers, doot) verwekt is geweest". ☼ Was het geval te Oldeboorn De Griek niet bekend? „In 1413" — het is de Friesche schrijver W. Dijkstra, die het vertelt — „werd daar een put gegraven. Toen men hiermede zoover was gevorderd, dat men water kreeg, rees er zulk een verpestende damp uit op, dat twaalf mannen, vier vrouwen en twee kinderen er van stikten. Spoedig begreep men, dat deze damp uitging van een basiliskus, die zich in het onderaardsche water bevond". Niet onwaarschijnlijk was het, dat ter plaatse van dezen put een glasblazerij had gestaan, welker eigenaar er geen rekening mee had gehouden, dat een basiliscus wis en zeker ontstond *in* (liever *onder*) de glasblazerij, die het zevende jaar bleef doorwerken. ☼ Een glasfabrikant, die zich aan dit volksgeloof niet stoorde en het zevende jaar bleef doorwerken, vond — Dijkstra verzekert het — kort na het eindigen van dit kritieke jaar zoo'n basiliscus in den kelder zijner fabriek. „Wat nu gedaan? Men kon het dier niet aantasten zonder het in de oogen te zien en dat was de dood. Maar toen dacht men er aan, dat een basilisk, die zichzelf in den spiegel ziet, ook moet sterven en nu liet men een man, geblinddoekt, met een tamelijk grooten spiegel voor zich, in den kelder gaan. De basiliscus kwam daar op af, zag in den spiegel zijn eigen beeld in de oogen en — was dood. ☼ Maar in den regel is de haan, en dat nog wel op z'n ouden dag, de oorzaak van het ontstaan van den basilisk. De landlieden te Lommel (België) dicht bij onze grens verzekeren u, dat oude hanen om de zeven jaar steeds op een Zondag een ei leggen. Wees met die eieren voorzichtig, trap ze stuk, want „de basiliscus moet in het ei vertreden worden", zooals het spreekwoord zegt. ☼ Een elfjarige haan te Bazel had in 1474 den euvelen moed een ei te leggen. Hij boette deze overtreding met zijn leven. Het gerecht veroordeelde hem tot den dood „metten swaerde", welk vonnis 4 Aug. van het jaar voltrokken werd. De snoodaard bleek nog twee eieren in voorraad te hebben, die met zijn lijf door den beul werden verbrand. ☼ De haneneieren missen steeds, zoo zegt men in Belgisch Brabant, den dooier. De haan begraaft het door hem gelegde ei in een mesthoop en uit dat ei komt, naar men in de streek Le Berry in Frankrijk algemeen meent, de cocadrille of cocodrille, een soort van serpent. Zoolang de cocadrille nog niet uit het ei is gekomen, leeft zij onder den vorm van een slang, onontwikkeld, maar zeer lang. (Laisnel de La Salle). Breekt gij zoo'n ei en ziet het serpent u het eerst, zoo valt gij dadelijk morsdood. (De Cock, Spreekwoorden op Volksgeloof berustend). Volgens anderen heeft de basiliscus den kop en de vleugels van een haan en den staart van een slang. ☼ In Waalsch België zien de boeren eieren zonder dooier voor haneneieren aan, waaruit serpentes voortkomen en die zij daarom vernietigen. De haan wordt in dit geval gedood. J. Horst, een Duitsch dokter, vertelt (1588), dat te Zyrizoa twee oude hanen eieren gelegd hadden en slechts met groote moeite daarvan weggeslagen konden worden. Uit angst voor basilisken sloeg men de eieren stuk en wurgde de hanen. ☼ Die Brabantsche haneneieren zullen wel gelegd zijn door slangen, en onder de lange, onontwikkelde slang in het ei zal men wel moeten verstaan het taaie draadvormige weefsel, waardoor de dooier midden in het wit wordt gehouden, het hagelsnoer. ☼ Laat, om mogelijke nadeelige gevolgen te voorkomen, uw haan de zeven jaar niet overleven. Met het stijgen zijner jaren daalt zijn waarde, ook — als soep- of braadvleesch.

J. D. H. VAN UDEN.

DE ROTSPARTIJ.

ER zijn tuin-kunstenaars die meenen dat een rotspartij in ons vlakke land in geen tuin thuis hoort, anderen, die meenen dat deze slechts in een zeer groote en grootsche omgeving voldoet terwijl anderen weer, en dan meer in den vorm van muren, zelfs in kleinere tuinengebruik maken van het gesteente der aarde om een niveauverschil op te lossen en de kleine maar pittige, kleurrijke en fijn-gevormde rotsplanten te kunnen kweken. ☼ Dit en laatst vooral is voor een plantenvriend een factor van belang. Wie wil de prachtige dingen, die hij in de Alpen teekent. Wie wil de prachtige dingen, die hij in de Alpen zag op een vacantiereis, niet graag in zijn tuin zien? En besluit men eenmaal Edelweisz, *Gentiana Gentianella* (= *acaulis*), *Soldanella's*, *Dryas* en diverse *Alpen-Primula's* als *farinosa* en *auricula* in cultuur te nemen, dan kan men ze bezwaarlijk anders planten dan tusschen natuursteen die de voor deze soorten zoo noodige koelte verleent aan den bodem en bij hun verwerking er zelfs nog iets toe bijdraagt den grond voor de delicate botanische „sterren" van het hooggebergte zoo geschikt mogelijk te maken. ☼ Want veel „rotsplanten" als *Santoline Chamaecyparissus*, *Thym-soorten*, *Lavendel* e.a. zijn nog geen *Alpenplanten* maar soorten in *Zuidelijker landen*, die door hun bestandheid tegen droogte zoo geschikt zijn voor de rotspartij, die op het zuiden ligt. Een echt „alpinum" hoort dus niet geheel aan de felle stralen van de

DE ROTSPARTIJ. CAMPANULA PUSILLA.

middagzon blootgesteld te zijn, tenzij men met kunstmatige bevoeiing den bodem voortdurend koel en vochtig kan houden. ☼ Een ideale plek voor een rotspartij is aan den voet van een heuvel of hoogte, die overgaat in een vijver of ander water. Kan de rotspartij een halven cirkel beschrijven, zoodat er een zuid-, west- (of oost-) en noordkant is, dan kunnen daar vrijwel alle rotsplanten uit ons werelddeel gekweekt worden, behalve enkele mediterrane soorten, die gevoelig voor vorst zijn. ☼ Aan één conditie moet de rotspartij in de eerste plaats voldoen. Deze mag geen „berg in het klein zijn met een top" of iets dergelijks. Bij den aanleg moet men trachten een hoekje uit een bergachtig landschap na te bootsen. Ook mag in een grotere rotspartij nooit alles steen zijn, maar wordt hier en daar een plekje uitsluitend beplant met kruipende soorten als *Thym* of *Erica* en *Calluna-soorten*. Ook kan op een open plek de flora van een alpenweide gebracht worden. Deze brenge men aan op het noorden, met een flinke helling zoodat de zon altijd met een kleinen hoek op de „alpenweide" schijnt, anders zouden de *Primula elatior* en *farinosa*, de *Bulbocodiums*, *Soldanella's*, *Gymnadenia* en *Gentianen* spoedig verbranden. De bodem moet er uit klei bestaan daar deze het water goed vasthoudt en niet spoedig een drogen bovenlaag heeft, wat ook weer het verbranden tegenhoudt. ☼ Is onze alpenweide pas aangelegd, dan moet deze bij zonnig weer dagelijks bespoten worden zoodat er een mostapijt komt. Men kan dit ook bevorderen door er tijdelijk eenige broeiramen over te leggen. Het aanbrengen van moskussen uit hei of duin gelukt ook soms. Is dit eenmaal goed vastgegroeid en staan onze planten goed ingegroeid in 't mos, dan kunnen ze menigen warmen dag in den zomer verdragen, zonder dat spuiten noodig is. ☼ Op steilere, rotsachtige gedeelten aan de noord-zijde van de rotsplanten we diverse mosachtige *Saxifraga's*, die door de rotsplantenkwekers in welhaast tientallen van soorten en hybriden aangeboden worden. Verder *Primula's*, de bolronde *denticulata* uit Centraal-Azië, de *pulverulenta* uit China met étages van paars-roode bloemen, de oranje *Bulleyana*, eveneens uit China, die pas in Juli bloeit met étages, de lage *Juliae* uit den Kaukasus met paarse bloemen, de was-achtige helder-paarse *marginata* uit de Zee-Alpen enz. enz.. Die *Primula's* vormen een studie op zichzelf. Welke Nederlandsche rotspartij-bezitter

heeft alle soorten, die John Bergmans beschrijft in zijn prachtig werk: „Vaste planten en rotsheesters?” Het zijn er wel geteld 82 en als we de variëteiten en ondersoorten zouden tellen, kwamen we zeker over de 200! Is zoo'n collectie, verzameld op alpentochten, gezocht uit de catalogi van binnen- en buitenlandsche kweekers, geruild met vrienden, niet even waardevol als een collectie oud-chineesch porcelein of gobelins? En onze Primula-collectie wordt grooter. De plantjes stoelen uit of zaaien zich voort en de liefhebber heeft nog kans op mooie en zeldzame hybriden omdat, waar veel soorten bijeen staan, insecten het stuifmeel licht overbrengen van de ééne soort op de andere met de gevolgen van dien. ☞ Aan den schaduwkant kunnen we ook varens kweken, tenminste onderaan, dicht bij 't water. Zelfs het mooie Amerikaansche Venushaar is hier op haar plaats mits in turfachtigen bodem en geheel uit de zon. Andere geschikte varens zijn de Tongvaren (*Scolopendrium vulgare*), de Dubbelloof-varen (*Blechnum spicant*), eveneens in turfachtigen bodem, de Blaasvaren (*Cystopteris fragilis*) en vooral de prachtige teere Gebogen Beukvaren (*Phegopteris Dryopteris*), die zich met uitloopers uitstoelt en zelfs de zon niet geheel mijdt. ☞ Ook alpenplanten, die in ons klimaat heel weinig droogte of zon verdragen als Alpenrozen (*Rhododendron ferrugineum* en *hirsutum*) hooren aan den noordkant evenals de „Alpen-veilchen”, *Cyclamen europaeum*. ☞ Aan de oost- of westzijde komen planten die meer droogte en zon verdragen, maar toch nog niet de scherpe zuider-zon. Dat zijn Edelweisz (*Leontopodium alpinum*), Rots-Saxifraga's als *S. Aizoön* in verschillende ondersoorten en *Sax. Cotyledon pyramidalis* met groote roomwitte bloeischermen. *Epilobium Hectorsi* vormt hier groote kussens evenals de witte *Hutchinsia alpina*, *Campanula pusilla*, *Erica carnea*, die reeds in Januari kan bloeien, *Daphne Cneorum* met sterk riekende lichtrose bloemen, *Aster alpinus* uit de Alpen en *subcoeruleus* uit het Himalaya-gebergte, *Iberis sempervirens* met witte bloemen in Mei—Juni, alle *Aubrietia*'s die door hun rijken bloei in paarse tot lavendelblauwe tinten welhaast tot de meest populaire rotsplanten gerekend mogen worden. *Arabis albida*, meestal *Ar. alpina* genoemd, is hier ook zeer op haar plaats maar wat traditioneel, de rose *Arabis albida rosea* is een mooie nieuwigheid onder de *Arabis*-variëteiten. ☞ Maken we een steenen pad langs of door de rots, dan is daar *Sagina subulata*, meestal *Arenaria caespitosa* genoemd, zeer op haar plaats door de stevige kussens die zich in den zomer overdekken met zeer kleine witte bloemen. ☞ Met de *Anbrietia*'s, die we ook reeds op 't zuiden kunnen gebruiken komen we op de echte „rotsplanten”, soorten die zich door dichte beharing, dikke blaadjes of sterken geur beschermen tegen uitdroging. Hier planten we de tientallen soorten van *Sedums*, de *Thym*-soorten, de *Cerastiums*, *Saponaria ocymoides*, winterharde *Cacteeën*, *Opuntia*'s die na eenige jaren in ons klimaat zelfs bloeien en verder gedurende hetg eheele jaar een hoekje van de rots een exotisch aanzien geven door hun gestekelde dikke blad-schijven. Hier ontbreekt de zilverdistel (*Carlina acaulis*) niet, die in vruchtbaren bodem soms stengels krijgt van 10 c.M. maar op een goede droge plek wel zijn typischen gedrongen habitus behoudt. ☞ Vormen de kruidachtige vaste planten het meerendeel van de rotsbeplanting, we mogen de bolletjes en de rotsheesters ook niet vergeten. Van de bolletjes wil ik wijzen op de *Crocus*-species, speciaal de herfstbloeiende *Crocus zonatus*, *sativus*, *speciosus* en *iridiflorus* en de voorjaarsbloeiende *banaticus*. Van de *Irissen* is *I. reticulata* een zeer fijne en vroegbloeiende soort. Verder zijn alle *Chionodoxa*'s, *Scilla*'s (niet de Mei bloeiende die eigenlijk geen *Scilla*'s zijn), *Muscari azureum*, *Geranium tuberosum* en nog veel meer soorten zeer geschikt. Van de rots-heesters wil ik de decoratieve *Cotoneaster horizontalis* met zijn massa's roode bessen en honinggevende bloemen niet voorbijgaan, evenmin als de *Veronica salicornoides*, de Dwerg-variëteiten van *Picea excelsa*, die zeer langzaam en gedrongen groeien, de vroegbloeiende *Rhododendron praecox*, *Genista sagittalis* (beiden in veenachtigen bodem), *Daphne Laureola*, *Pernettya mucronata* met prachtige bessen, diverse *Berberis*-soorten, *Skimmia japonica* met roode bessen en meer nog van dit genre. Ze zijn nogal duur in de laatste jaren, juist omdat ze in het buitenland al veel gevraagd worden en ze bijna nergens zoo goed met een kluitje gekweekt kunnen worden als in Boskoop en Aalsmeer. Wie meer van dit goede wil kennen

DE ROTSPARTIJ. *SEDUM ALBUM*.

leze de artikelenreeks erover van den Amsterdamschen Hortulanus A. J. van Laren in Onze Tuinen van 14, 20 en 27 Nov. Het is nu eenmaal onmogelijk in één artikel de duizenden soorten planten op te sommen, die op een rotspartij te gebruiken zijn. Ik noemde b.v. niet de prachtige variëteiten van *Phlox setacea*, *Iris pumila*, de botanische *Irissen*, vele *Veronica*'s, *Helianthemums*, enz. enz. ☞ Tot slot nog deze opmerking. Men kieze voor een rotspartij geen dubbele bloemen. Deze groeien nergens in 't wild en waar de rotspartij een weergave is van een stukje natuur, misstaan daar gevuldbloemige variëteiten. Men plante de soorten in groepjes van 3 of 5 (altijd oneven!) bijeen, zoo los mogelijk. De planten met kluit kunnen gerust wat plat gedrukt worden, indien ze juist tusschen twee steenen in moeten. ☞ Verder worden diverse technische wenken voor de plaatsing van de steenen in verband met het afloopen van 't water, en in verband met verzakken mogelijk verlangd door den liefhebber, die alles zelf zou willen doen. Ik kan echter verwijzen naar 't boek van Bergmans, dat ik noemde, maar in 't algemeen kan ik iemand zonder technische ondervinding op dit gebied en zonder kennis van de Alpenflora en de wijze waarop zij groeit, niet aanraden een dergelijk werkje alleen te doen, daar dan op kleine mislukkingen gerekend moet worden. ☞ Betreft het kleine wijzigingen of aanvullingen van een bestaande rotspartij dan is dit een ander geval en dan kan de liefhebber of liefhebster door kleine proefnemingen soms verrassende effecten bereiken en soms geslaagde kweekproeven genomen hebben die de bewondering kunnen afdwingen van den „vakman”. Want niets is grilliger dan de afkeertjes en voorkeurtjes van onze rotsplanten. Maar dit is het juist wat den werkelijken plantenvriend interesseert. Zeker, een prachtig bloeiend exemplaar kan maanden genot geven, maar een geslaagde cultuur van een moeilijk te kweken zeldzame orchidee, al is deze nog zoo weinig opvallend, geeft gedurende het geheele jaar voldoening aan hem of haar aan wien zooiets gelukte. ☞ Zoo zal een rotspartij niet alleen een bron van

DE ROTSPARTIJ. *PHLOX SETACEA* (ROSE).

schoonheid zijn in een tuin op een passende plaats, maar ook een bron van opvoedend natuurgenoet voor jong en oud in het gezin, dat in het gelukkige bezit is ervan. ☒ Ook bij het onderwijs begint men het nut van een rotspartij in te zien en was er geen sterke „bezuiniging” op dit gebied, dan hadden reeds vele middelbare scholen er een. Maar onze gemeentelijke kwekerijen hebben ook dikwijls een rotspartij met etiketten bij de soorten, wat de instructieve waarde ervan sterk verhoogt. ☒ De mooiste rotspartijen, die ik ken zijn in Kew in Londen en in den Botanischen tuin in München. In deze laatste is de echte Alpen-flora het best vertegenwoordigd.

C. SIPKES.

De St. Laurenskerk te Rotterdam.

DE statige St. Laurens op het Grootkerkplein, die nu bijna vijf eeuwen den Rotterdammers tot bedehuis gediend heeft, is tevens het oudste gebouw der Maasstad en, al moge ook menige andere kerk deze in schoonheid overtreffen, toch kan de stad trotsch op haar zijn. Ieder rechtgeaard Rotterdammer moet bovendien dat eerwaardige gebouw als historisch monument liefhebben, te meer, daar er oudtijds geen plaats in de stad was, waar meer is meegeleefd met de bevolking, waar jubel- en dankklanken gehoord zijn als het Rotterdam en haar inwoners goed ging, getroost is bij droefheid, gebeden is om uitredding, kortom uiting is gegeven aan alle vreugde en verdriet in gezin en stad. Daar werden de jonggeborenen heengedragen voor den doop, de jongelui in het huwelijk verbonden, de dooden in of bij de kerk ter laatste rustplaats gebracht. Daar ook hadden alle afkondigingen plaats van 's lands- of stadswegen, daar boette menig een een deel der straf, door kerkelijken of wereldlijken rechter opgelegd, meestal voor den boeteling, gehuld in een boetkleed, blootshoofds en barrevoets, bestaande in het deponeren van een waskaars op het hoogaltaar. Straffen als in 1543, toen iemand met zijn rechteroor aan de kerkdeur gespijkerd werd, heb ik verder niet aange troffen. ☒ De kerkdeuren stonden overdag altijd open en in de kerk gevoelde ieder zich thuis. Geen betere speelplaats bestond er voor de jeugd; knikkerende jongens vindt men op bijna alle oude kerkinterieurs, en, dat de „hondenslagers” vroeger noodig waren, bewijzen de honden, die bijna op al die schilderijen voorkomen. Tot overdekte werkplaats leende de ruimte zich eveneens uitstekend. De visschers droogden en boetten er hun netten, zeilmakers verrichtten er hun werk, timmerlieden stapelden er hun planken op, zelfs lakenramen kon men er vinden. ☒ De oudste geschiedenis der kerk kent nog vele leemten, doch het volgende moge een

Foto C. Steenbergh.

DE ST. LAURENSKERK TE ROTTERDAM.
HET KOOR AAN DE ZUIDZIJDE.

schets geven van de stichting en lotgevallen van dit gebouw. ☒ In het laatst der 14de eeuw begon Rotterdam zich te voelen. Veel privileges waren haar in de afgelopen eeuw geschonken en de jonge stad wilde nu ook in haar uiterlijk niet meer onderdoen voor andere steden in haar omgeving. Ten bewijze van welvaart bouwde men in dien ouden tijd kerken; den Geveer van 'al het goede moest men kunnen dienen in een Hem waardig godshuis. ☒ In 1394 lezen wij voor het eerst van den voorgenomen bouw eener nieuwe kerk. De oude moet op dezelfde plaats gestaan hebben, zooals de reeds in 1375 genoemde Kerkstraat (nu Nauwe Kerkstraat) bewijst. In 1409 stak men de eerste spade in den grond, in 1412, hetzelfde jaar van den grooten voorrechtsbrief van Rotterdam, werd de eerste steen gelegd. Een kerkplein bestond er nog niet. De oude kerk lag oorspronkelijk op een eiland; ten oosten liep de Rotte, ten zuiden de binnendijksloot, ten westen de sluisvliet, die, komende uit de Lange Torenstraat, bewesten de Kerkstraat met een sluis onder de Hoogstraat uitkwam, ten noorden de kerkwating, verbindende de sluisvliet met de Rotte en waarover bij den Oppert de kerkbrug lag. Voor het grootsche gebouw, dat de Rotterdammers wenschten te doen verrijzen, was dit terrein niet groot genoeg. ☒ Benoorden de oude kerk lag een kerkhof; in 1404 kreeg de kerk een tuin aan de zuidzijde ten geschenke achter een huis in de Hoogstraat. Men spreekt dan van een nieuw kerkhof daar en de binnen-

Foto C. Steenbergh.

DE ST. LAURENSKERK TE ROTTERDAM, AAN DE OOSTZIJDE.

Foto C. Steenbergh.

DE ST. LAURENSKERK TE ROTTERDAM.
GEZICHT OP HET ORGEL.

dijksloot moet dus gedempt zijn. De grootste moeilijkheden leverden echter de oost- en westzijde. In 1421 klagen hoogheemraden van Schieland over te ver oostwaarts uitbouwen, tot vlak aan de Rotte. Dit geschil, pas in het laatst dier eeuw in der minne geschikt, heeft den bouw van het koor vertraagd en, toen de nieuwe kerk in 1436 in gebruik genomen kon worden, ontbraken nog toren en koor. De onderhandelingen met hoogheemraden over demping van de vliet vorderden niet, maar in 1449 waagden kerkmeesters het vooruit te loopen op de beslissing en den eersten steen te leggen van den toren ten westen van de vliet, die nu kerk en toren scheidde. In 1461 gaf het hoogheemraadschap toestemming tot demping en vereeniging van toren en kerk, overwegende, dat de kerk „seer snoode, onbetimmert ende te kleyn waer Gode van hemelryke met devotiën daarin te dienen” en zeker ook niet ongevoelig voor de haar daarvoor toegezegde geldsom en een wenk van den landsheer. Blijkens nog aanwezige gedenkstenen werd in 1488 begonnen met den bouw van den trans, in 1491 met dien van het hoogkoor. Men kan zeggen, dat in het begin der 16de eeuw de kerk behalve den toren, die nog niet hooger reikte dan de nok van het dak, den tegenwoordigen vorm had. Bijna onoverkomelijke bezwaren had men daarvoor moeten overwinnen en bovendien bij den bouw allerlei tegenslag ondervonden, zoodat meer dan één gedeelte, o.a. door te zwakke

fundamenten, hernieuwd had moeten worden en wij telkens lezen van noodige reparaties. Meer dan eens was er stagnatie geweest door de onrust der tijden en door geldgebrek. De geheele 15de eeuw was voor deze gewesten vol oorlogsrumoer; Rotterdam heeft meermalen daarin een rol gespeeld, zooals in den strijd van gravin Jacoba tegen Jan van Beijeren en Philips van Bourgondië en vooral in den Jonker Fransenoerlog. De regeering van Karel den Stoute had ook hier grooten achteruitgang gebracht. Dat desniettegenstaande de kleine stad dit groote werk heeft kunnen volbrengen is te danken aan de samenwerking en ijver van hoog en laag, van jong en oud. De geestelijkheid wekte op tot offervaardigheid en wist de geloovigen met geestdrift te bezielen voor dit Gode welgevallige en verdienstelijke werk. De stedelijke regeering wist steenen en geld te verschaffen. Het oudste keurbucuk (1408—1414) vermeldt reeds, dat nieuwe poorters 3000 baksteen en aan de kerk moesten geven; verder legde de stad dergelijke giften als boete voor allerlei overtredingen op en stond zij aan de kerk de opbrengst van tal van stedelijke belastingen af. Vele parochianen gaven om Godswil hun arbeidskrachten en volgens een oude kroniek werd het volk „met trommelen ende trompeten ende ander speeltuygh op ende vant werk gehaelt met een vaendel waer in (Sint) Laurens verbeelt was”. De gilden bleven niet achter bij dit werk en vrouwen en kinderen zouden soms aan het heiblok gestaan hebben. Ook in de hooge belangstelling van den bisschop van Utrecht en den landsheer kon de nieuwe kerk zich verheugen. Omtrent het inwendige van de St. Laurens vernemen wij, dat in 1472 het hoofdaltaar in het koor aan St. Laurens en St. Maria-Magdalena als schutpatronen werd gewijd. In iedere zijbeuk waren zes kapellen aangebracht benevens vier op het hoofdkoor. Langzamerhand zien wij deze sinds 1492 ingenomen door altaren en aan vele pilaren worden eveneens altaren gesticht. Ook hierbij hebben de gilden en geestelijke corporaties een heiligen wedijver aan den dag gelegd, die in 1494 ontaardde in een zeer onheilig handgemeen tusschen de timmerlieden en smeden, die beiden voor hun altaar een plaats op het hoogkoor wilden innemen. Die gilden zorgden ook voor de versiering hunner altaren en kapellen o.a. door gekleurde glazen. Een der kapellen deed tevens dienst als doopkapel. Een organist bezat de kerk reeds in 1426; de nieuwe kerk zal ook wel spoedig een orgel rijk geweest zijn. In 1532 lezen wij van het „grootte” orgel, wat op twee orgels schijnt te wijzen. De preekstoel bevond zich aan den pilaar tegenover het tegenwoordige preekgestoelte, een doopvont was er aanwezig en sedert de 16de eeuw twee priesterbanken. Stoelen en ban-

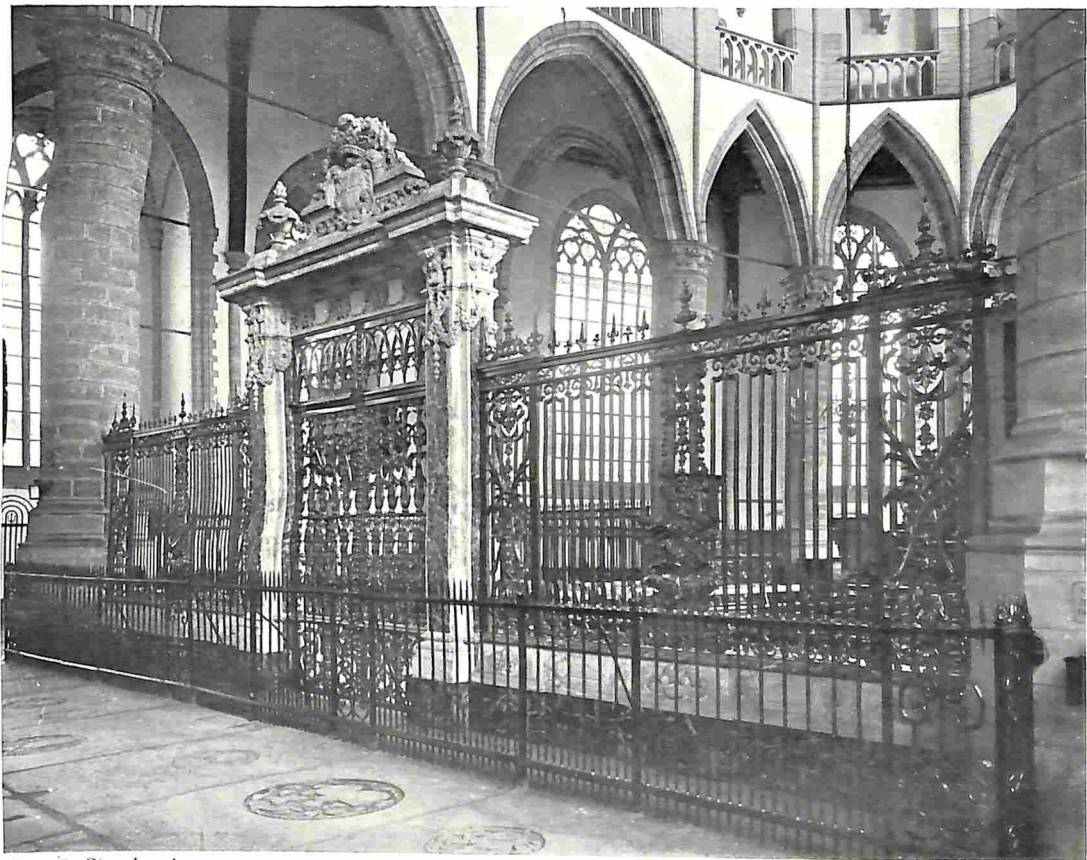

Foto C. Steenbergh.

DE ST. LAURENSKERK TE ROTTERDAM. HET KOPEREN KOORHEK.

Geen heiligenbeelden en altaren meer, maar overal aan de pilaren de wapenborden en rouwkasten van deftige, overleden Rotterdammers. Het schip der kerk geen grootendeels leege ruimte meer, doch door banken en stoelen ingenomen. Rij aan rij lagen ook de grafzerken, waarvan nog menige fraai gebeeldhouwde steen bewaard is. Vele bekende namen, niet alleen uit de geschiedenis van Rotterdam, maar ook van ons land, treffen wij daarop aan. Wij noemen burgemeester Jacob Roos, 9 April 1572 door Bossu's soldaten vermoord, Piet Heyns weduwe, de eerste en tweede echtgenooten van Maerten Harpertsz. Tromp, Johan de Liefde in de oude metselaarskapel, Johan van Brakel in de kapel daarnaast, versierd met zijn borstbeeld, en Willem Bastiaensz. Schepers in de vroegere kapel der heeren van Kralingen, die vroeger in de stad een huis hadden. Het monument van Witte Cornelisz. de With vervaardigd door P. Rijcx en dat van Egbert Meesz. Kortenaer door den beeldhouwer Rombout Verhulst kan men er bewonderen en op het koor liggen nog begraven Moy Lambert Cornelis Matelief de Jonge en Aert van Nes. Het laatste groote werk door kerkmeesters in de 18de eeuw ondernomen was de aanbesteding in 1790 van een nieuw orgel. De revolutie verhinderde voorloopig de uitvoering van dat werk, dat pas in 1818 hervat en in 1828 afgeleverd is. Een gevolg der revolutie was het wegnemen van wapenborden en het weghakken van wapens op zerken, op het koorhek en om de lichtkronen. Ook de regeeringsbanken moesten verdwijnen, maar werden in 1806 in eer hersteld. De kerk, die, hetzij Katholiek, hetzij Hervormd tot dusverre Staatskerk was geweest, werd bij de scheiding van Kerk en Staat in 1798 aan de Nederduitsch Hervormde gemeente toegewezen en 25 October 1810 is zij met uitzondering van den toren aan dit kerkgenootschap overgegeven, dat voortaan als eigenaar voor het onderhoud te zorgen had. Was de 18de eeuw nogal gunstig geweest voor de finantiën, de 19de eeuw begon met een bijna leege geldkist en na de gewone herstellingen was er voor verfraaiing geen geld over. Een groote doch gedwongen verbetering bracht in 1832 het verbod om in de kerken te begraven. Verder noem ik de verandering in 1855 van kaarsen- in gasverlichting met behoud der kronen. Als wij nu, na de groote restauratie van 1914, weer een vergelijking gaan maken met vroeger, die toch wel heel gunstig voor onze St. Laurens uitvalt. De omgeving waar zij staat is ruimer geworden door demping van Rotte en Kerkwatering en heet nu Grootekerkplein. Wij wijzen nog even op de poortvormige deuren aan de noord- en zuidzijde, die van 1742 stammen. De vele aanbouwsels, die het gebouw vooral aan de oost- en zuidzijde ontsieren zullen gelukkig binnenkort weggebroken worden, al is het jammer, dat hun plaatsen weer door andere ingenomen zullen worden, zij het dan ook in beter aanpassenden vorm. Van binnen is de kerk wel zeer verfraaid. Terwijl zij in 1582 nog acht beschilderde glazen bezat door verschillende gilden geschonken, was deze versiering van lieverlede geheel in onbruik geraakt. Nadat sinds 1872 gekleurd glas weer burgerrecht had gekregen, opende in 1910 het Prinses Juliana-raam de rij der gekleurde vensters met voorstellingen aan de vader-

landsche of Bijbelsche geschiedenis ontleend. De zoldering is van haar witlaag ontdaan en vertoont nu weer het oude eikenhout, sober afgezet met gekleurde randen. De kapellen aan den zuidkant en in het koor zijn op een enkele uitzondering na ontruimd en dienen niet meer als bergplaats; in den noorder zijbeuk zijn de tusschenmuren der kapellen weggebroken en is daar een doorgang gemaakt. In het koor, dat na de hervorming feitelijk geen bestemming meer had en gediend heeft voor de jaarlijksche promotie der leerlingen van de Erasmus'sche school, later voor huwelijksinzegeningen is gebruikt, worden nu ook des zomers op Zaterdag wijdingsavonden gehouden. Tot het meubilair aldaar behooren nog drie der oude gestoelten, de eenige, die bewaard zijn. Electrisch licht heeft zijn intrede gedaan. Den 15den Juli 1915, op den dag der eerste steenlegging van het Rotterdamsche stad-

huis, had de inwijdingsdienst der groote kerk plaats na haar herstelling. Voor het eerst betrad de Koningin deze kerk, waar Willem van Oranje tijdens zijn verblijf in 1574 te Rotterdam zeker meermalen de prediking zal hebben bijgewoond en die, om andere vorsten uit vroeger tijd maar niet te noemen, Keizer Karel V en Koning Philips II, hoogst waarschijnlijk binnen haar muren heeft gezien, als zij in deze stad vertoefden.

Dr. H. C. H. MOQUETTE.

KONINGEN IN BALLINGSCHAP.

door CHARLES G. D. ROBERTS.

10 (Vervolg).

HET applaus was nog niet geheel weggestorven toen er een kolossale, vaal-bruine gestalte in den ingang van de kooi verscheen. Oppericht op de achterpooten, en met een musket op den schouder, marcheerde zij zwaar en langzaam den kring rond, terwijl zij elk der zittende dieren — behalve den wolf — onder het voorbijgaan achterdochtig opnam. De waakzame oogen van zoowel Signor Tomaso als van Hansen merkten op, dat het den puma veel meer uit den weg ging dan een der anderen, en ook dat de ooren van den puma op dat oogenblik onheilspellend plat tegen zijn kop lagen. Oogenblikkelijk snerpde de zweep zijn bondige aanmaning om zich behoorlijk te gedragen. Er gebeurde niets, behalve dat de puck, van tusschen de pooten van den puma, uitdagend blafte. De vaalbruine gestalte bereikte het hem toegewezen voetstuk — dat belachelijk veel te klein was voor het dier — liet het musket met luid rumoer op den grond vallen, liet zich op de voorpooten zakken met een luid „woef” van verlichting, en was weder een beer. Toen nu het podium naar zijn genoegen was ging Signor Tomaso naar het midden ervan. Hij klapte met de zweep, en uitte een luide kreet dien het publiek ongetwijfeld voor zuiver Italiaansch hield. Onmiddellijk kwamen alle dieren van hun voetstuk en draaiden plechtig voor hem heen in een reeks van min of meer ingewikkelde evoluties, allen behalve de beer, die, daar hij nog niet in deze dieren-quadrille was ingewijd, op zijn plaats bleef zitten en verachtelijk toekeek. Op een tweede sein werden deze evoluties gestaakt, en alle dieren, behalve een der leeuwen, haastten zich terug naar hunne plaatsen. De leeuw, met het verlegen voorkomen van een jongetje

Foto C. Steenbergh.

DE ST. LAURENSKERK TE ROTTERDAM.
GRAFMONUMENT VAN WITTE CORNELISZ. DE WITT.

dat opstaat om zijn lesje op te zeggen bij een schoolexamen-tje, bleef midden op het podium dralen. Er werd een touw ge-bracht. De Zweed vatte het eene eind ervan, de knecht die het gebracht had vatte het andere eind, en samen begonnen zij het rond te draaien, heel langzaam als een groot springtouw. Op een kort bevel van Tomaso gleed de leeuw den draaienden cirkel binnen en begon zwaar en wat beschaamd te springen. Er klonk donderend applaus. De zonderlinge vertooning werd misschien een halve minuut voortgezet, terwijl de zweep rhythmisch meeklapte bij iedere daling van het touw. En toen, plotseling, als kon hij het geen seconde langer meer harden, liep de leeuw met gebogen kop weg, klauterde op zijn voetstuk en sloot vast de oogen, alsof hij verwachtte afgeranseld te zullen worden. Maar daar er niets volgde dan een brullend gelach van het publiek, opende hij ze weder en keek kalm naar weerszijden als wilde hij zeggen: „Ben ik daar niet fijn van afgekomen?” ☞ Het volgende nummer bestond in wippen. Er werd een stevige, breede wip binnengebracht, die balanceerde op een paal van on-geveer twee voet hoog. De norsche luipaard liep er, op een teeken van Tomaso, onverschillig naar toe, trok het eene eind neer en stapte er op. In het midden hield hij een oogen-blik behoedzaam stil tot de wip in evenwicht was, kroop toen naar het andere eind, ging daar liggen en hield de wip neer als hing zijn leven ervan af. Onmiddellijk sprong de witte bok van zijn voetstuk, trippelde licht naar de wip, sprong op het mid-den der plank en liep op naar het opstaande eind. Zijn ge-wicht was niet voldoende om den luipaard, die het andere eind stevig verankerd hield, op te tillen of zelfs maar in beweging te brengen. Doch de bok scheen ingenomen met zijn hooge, in 't oog vallende plaats, want hij bleef er be-daard en met groote neder-buigendheid neerstaren op de andere dieren. Toen den bok voldoende tijd was gelaten om zijn ongeschiktheid voor de taak die hij op zich had geno-men, te demonstreeren, klap-te Tomaso's zweep weder. Oogenblikkelijk kwam King van zijn voetstuk, liep vlug naar de wip en beklom het midden. De bok, die onwillig was om zijn hooge plaats af te staan, stompte, en stootte verontwaardigd naar hem, doch met één verachtelijke veeg van zijn machtigen klauw wierp de puma hem in het zaagsel en nam zijn plaats aan het einde van de plank in. Blazend en zich vastklampend aan de stangen werd de luipaard omhoog getild, daar de puma veel zwaarder was. De menigte juichte; doch de toer was klaarblij-kelijk nog niet volledig. Nu kwam 't psychologische moment voor den bok. Hij aarzelde een oogenblik, tot hij Tomaso een be-paald woord hoorde zeggen. Toen sprong hij weder op de plank met den kop naar King gekeerd, en liep stukje bij beetje ach-teruit naar den luipaard tot deze begon te dalen. De bok had nu een voorpoot juist op de draaispil van de plank. Met een sier-lijke, dansende beweging en een trotsch schudden van den kop verplaatste hij nu zijn gewicht langzaam achter- en vooruit. De groote wip werkte uitmuntend. Signor moest almaar buigen voor salvo op salvo van toejuichingen terwijl de luipaard, de bok en King trots naar hun plaatsen teruggingen. ☞ Hierna kwamen vier van de rood-met-geel geuniformde circus-knechts binnenlopen, ieder met een hoepel. Zij plaatsen zich op gelijken afstand in een cirkel in de kooi terwijl zij de hoepels op circa vier voet hoogte voor zich uithielden. Op een bevel van Tomaso, vormden alle dieren een lange rij — zij het dan ook met veel zweepgeknaal en overluide bevelen — en sprongen de een na den ander door de hoepels — allen behalve de puck, die tevergeefs trachtte zoo hoog te springen, en de beer, die, daar hij heelemaal niet wist hoe te springen, een-voudig rond marcheerde en deed alsof hij de hoepels niet zag. ☞ Daarna werden er vier, met wit papier overplakte hoe-pels binnengebracht, en de puma sprong er het eerste door met gestrekten hals. Toen de beurt van den beer kwam

klapte de zweep een bepaald signaal, waarop hij, inplaats van den hoepel te negeren zooals hij tot nu toe had ge-daan, zijn kop er doorheen stak, en afmarcheerde met den hoepel om zijn nek. Op deze manier verzamelde hij alle hoepels, en nadat hij ermee naar zijn plaats was terug-vierde hoepels, en nadat hij rusteloos en brommend, ongeduldig, gegaan, bleef hij daar rusteloos en brommend, ongeduldig, staan tot hij van zijn vervelenden last bevrijd werd. ☞ Even later werden er nog vier hoepels aan de bedienden ge-gewezen. Zij geleken op de eerste vier, doch de bedienden na-men ze aan met kromme ijzeren handvatsels, en hielden ze op armlengte voor zich uit. Toen er een lucifer werd bijgehouden, vlamden ze dadelijk op tot gele vlammen, waarop alle dieren behalve King, op hun voetstukken onrustig werden. De zweep knalde veelbeteekenend, en alle dieren — behalve King, die rustig naar de vlammen zat te kijken, en de beer die afkeurend jankte, maar wel wist dat hij aan dezen toer niet behoefde deel te nemen — stelden zich weder op en liepen op de brandende hoepels toe alsof ze er, even als tevoren, doorheen wilden springen. Doch elk van hen, als hij aan een hoepel kwam, ging plat op den buik liggen en kroop er haastig onderdoor als een doodsbenuwde kat — behalve de witte bok, die opzij sprong en er spottend langs galoppeerde. Terwijl hij voor-wendde dat ze hem allen zeer teleurgesteld hadden, beval Sig-nor Tomaso hen allen naar hun plaats terug te gaan, en na zijn armen gekruist te hebben, bleef hij met gebogen hoofd staan, als vroeg hij zich af wat nu te doen. Hierop kwam King

trots van zijn voetstuk en naderde de brandende ver-schrikkingen. Met lichte gra-tie en nonchalance verhief hij zijn lenige lijf en sprong luch-tig door de hoepels. Het pub-liek applaudiseerde luid. Hij deed tweemaal de schrikaan-jagende ronde, even onver-schillig voor de kronkelende vlammen als waren ze even zooveel gras dat golfde in den wind. Toen bleef hij plotseling staan, wendde den kop om, en keek vol verwachting naar Tomaso. Deze kwam naar hem toe, streek hem over de ooren en verzekerde hem dat hij zich wondergoed gehouden had. Daarna ging King naar zijn plaats terug, terwijl zijn snorharen stijf uitstonden van vergenoegdheid. ☞ Terwijl de brandende hoepels haastig werden weggebracht, en het

publiek zich weder kalm neerzette, vol verwachting op wat er nu komen zou, werd er een bijzonder lastige toer voor-bereid. Er werd een stevige houten stellage binnengebracht, met planken en zitplaatsen op verschillende hoogte. Terwijl Signor Tomaso het koord van zijn zweep oprolde en het zware handvat met zijn met lood gevulden knop als een scepter vast-hield, nam hij plaats op een eenigszins verheven zetel in het midden van de stellage. Hansen met een hooivork in de eene, en een zweep als die van Tomaso in de andere hand, trad na-derbij; en het publiek besefte met een rilling, dat er iets on-gevoon gevaarlijks te gebeuren stond. De tijger kwam zich in zijn volle lengte aan Tomaso's voeten leggen, die hem maar dadelijk als voetebankje gebruikte. De beer en de grootste der leeuwen stelden zich aan weerszijden van hun meester op, en gingen op de achterpooten staan evenals hun heraldieke broederen op het een of ander wapenschild, en lieten hun machtige voorpooten schijnbaar op huns meesters schouders rusten; in werkelijkheid echter op twee smalle plankjes die daar voor dit doel waren aangebracht. Er kwam een tweede leeuw bij, die zijn reusachtigen kop op Tomaso's knie legde als stellage heen, en gluurden hierheen en daarheen als trachtten zij zich hun onderscheidene plaatsen te herinneren; en de groote Zweed klapte fel met de zweep, en liet het vergezeld gaan van korte bevelen om hun geheugen wat op te frisschen.

(Wordt vervolgd)

Foto P. W. Zeilmaker.

EEN TYPISCH JAVAANSCH LANDSCHAP.
DE GOENTOER, GEZIEN VAN DEN WEG BANDOENG-
GAROET. OP DEN VOORGROND ONDERGELOOPEN
RIJSTVELDEN.